

Att motverka rasism, annan fientlighet och hatbrott på nätet bland barn och unga: En kunskapsöversikt

Sammanfattning av slutredovisning av
Regeringsuppdrag A2021/00972

Ansvarig utgivare: Statens medieråd. **Författare:** Elín Hafsteinsdóttir **Layout:** Intellecta **Tryck:** Danagård-Litho **År:** 2023
E-post: registrator@statensmedierad.se **Tel:** 08-665 14 60 **Foto:** Shutterstock. Personerna på bilderna i rapporten har ingenting med rapportens innehåll att göra.

Kunskapsluckor och utvecklingsmöjligheter

År 2021 fick Statens medieråd ett regeringsuppdrag att ”inom ramen för den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott, identifiera, sammanställa och sprida metoder som visat sig ha positiv effekt för att motverka att barn och unga utsätts för rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott på nätet”.

Vi har sökt efter sådana metoder via vetenskapliga studier och andra rapporter. Det visade sig saknas kunskap om utvärderade metoder som har effekt mot att barn och unga utsätts för rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott på nätet.

Statens medieråd har också haft dialog med myndigheter, civilsamhälle och forskare. Vi har valt att särskilt bjuda in ungdomsorganisationer till dialog.

Bedömningen är att det inte går att rekommendera enstaka metoder eller insatser. Däremot går det att utveckla det arbete som redan görs inom många verksamheter för att tydligare inkludera barns och ungas tillvaro på nätet. Särskilt skolan är viktig i det arbetet, och föreningar inom till exempel kultur- och idrottslivet kan också spela en viktig roll. För det behöver kunskaperna höjas om barns och ungas liv på nätet och om olika former av rasism och hbtqi-fobi.

Det är därför viktigt att kritiskt granska metoder som finns. Hur och för vem är de tänkta att fungera och är de vetenskapligt prövade?

Det kan också vara bra att vara försiktig med att införa nya arbetssätt som inte är utvärderade. Det är viktigt att utgå från barns rättigheter och barnkonventionen, som tydliggör att alla barn har lika värde och att inget barn får diskrimineras.

Resultaten från rapporten kan fungera som ett kunskapsunderlag för fortsatt arbete utifrån den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.

Kontinuerligt arbete med helhetsperspektiv

Barns och ungas liv på och utanför nätet hänger ihop. Nätet går inte att separera från allt annat som händer i barnens liv. Det måste man ta hänsyn till i de metoder och arbetssätt som kan användas för att motverka att barn och unga utsätts på nätet.

Det behövs alltså ett ständigt pågående, medvetet och aktivt arbete med ett helhetsperspektiv som utgår från att nätet är en del av barns och ungas liv. Helhetsperspektiv behövs även kring hur olika former av utsatthet samspelar och är en del av ett större mönster.

Arbetet behöver bedrivas av olika aktörer på olika arenor, digitala eller

icke-digitala, där barn och unga vistas. Eftersom det är svårt att förorda en viss metod är det särskilt viktigt att utveckla och stärka det generella, förebyggande arbetet med kunskapshöjande insatser.

Allt som händer i samhället och som har bäring på frågor om rasism, liknande frågor om fientlighet och hatbrott bör inkluderas. Samtalstonen i medier, politik och kultur når även barn och unga. När gränserna förflyttas där påverkar det vad unga tror sig kunna säga i olika vardagssituationer.

Aktuella händelser och människors olika förutsättningar i samhället har betydelse även för det som händer på nätet. Det kan handla om att vissa grupper riskerar att bli mer utsatta när något rapporteras i nyhetsmedier. Det handlar också om att inte se enskilda händelser som isolerade från barns och ungas övriga vardag eller från tidigare erfarenheter av rasism. Att om och om igen bli utsatt eller se andra bli utsatta tår på individen. Med kunskap om helhetsbilden kan vuxna som arbetar nära barn och unga bättre förstå reaktioner på det som händer.

Det finns stora möjligheter att införliva de här frågorna i de lokala arbetsätten mot rasism och hbtqi-fobi och för trygghet på skolor, fritidshem och i föreningslivet. Med andra ord behövs inte något parallellt sätt att arbeta vad gäller nätet, utan man kan tvärtom utgå från att barns och ungas analoga och digitala liv går in i varandra.

Vuxna behöver ta ansvar

Vuxna i barns närhet behöver ta ansvar för både strukturen i en organisation och de enskilda situationerna för att kunna skydda barns rättigheter i enlighet med barnkonventionen.

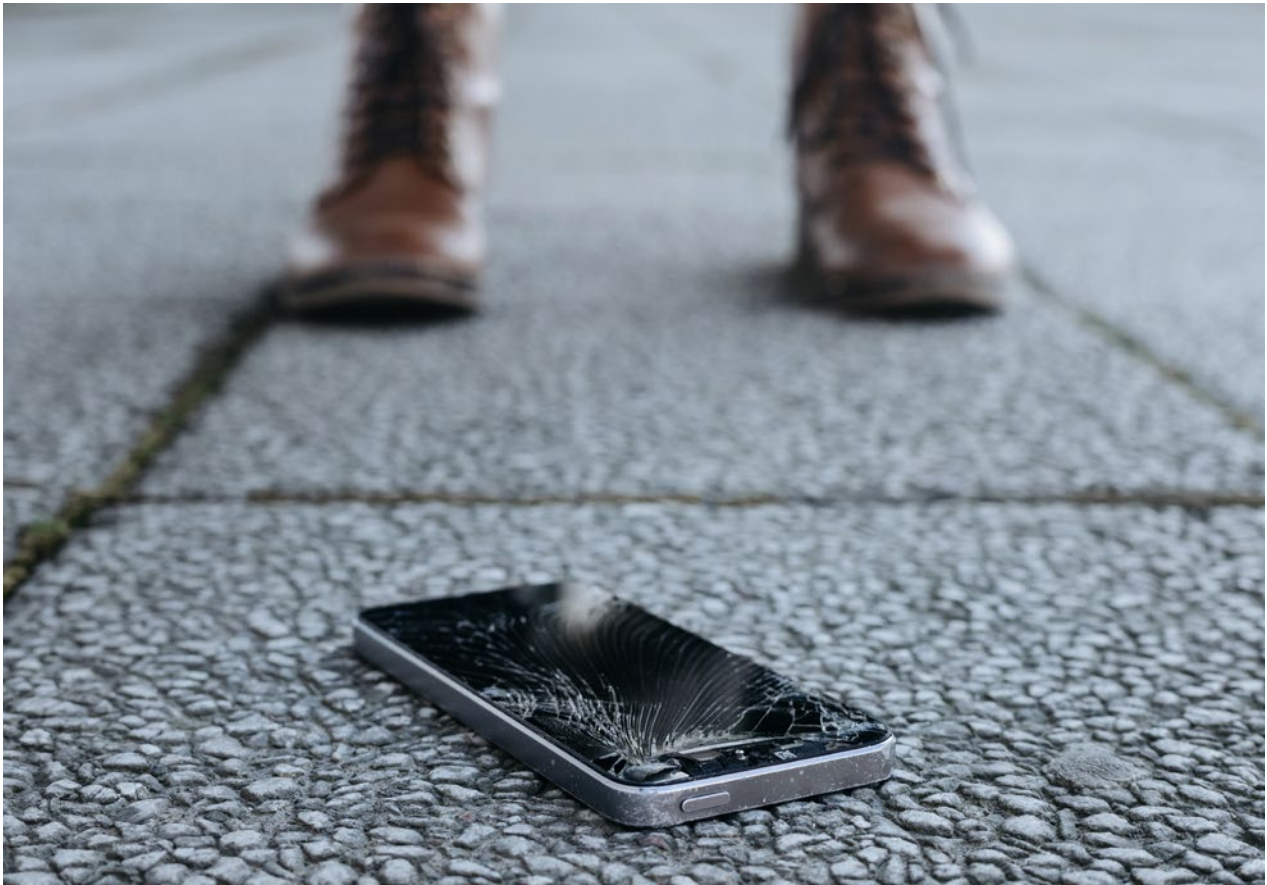
Ansvaret och kunskapen bör inte ligga på enstaka vuxna, utan det behövs ett kollektivt ansvar inom en organisation. Om det finns ett gemensamt, förebyggande arbetssätt vet vuxna i barns närhet bättre hur de kan agera i olika situationer.

Det räcker till exempel inte att lärare i ett visst ämne har kunskap om olika former av rasism och hbtqi-fobi och hur detta yttrar sig på nätet. Det är inte heller tillräckligt att en enskild anställd i en förening är den enda som har sådana kunskaper. För att barn och unga ska kunna vända sig till en vuxen och berätta vad som händer behövs beredskap och kunskap hos många vuxna, så att de vuxna kan ta hand om situationen på rätt sätt.

Med tanke på hur mycket tid barn och unga tillbringar i skolan och på fritids, och med tanke på skolans uppdrag, är de arenorna viktiga för att motverka att barn och unga utsätts för rasism och hbtqi-fobi även på nätet.

Det förebyggande arbetet mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott som redan finns behöver därför inkludera det som händer på nätet. Vuxna behöver intressera sig för de sociala arenor på nätet som barn och unga skapar, och som är kopplade till skola och fritidsaktiviteter. Intresset bör ske på barns och ungas villkor – bemötandet av unga kan avgöra om de vuxna får information om vad som händer.

Barn och unga bör också själva ges möjlighet att vara delaktiga i arbetet mot rasism, liknande fientlighet och hatbrott.

Ökad kunskap motverkar normalisering

I rapporter där barn och unga berättar om sina egna upplevelser kommer det fram hur viktigt det är att rasistiska eller hbtqi-fobiska yttringar inte normaliseras och att vuxna reagerar på ett insiktsfullt sätt.

Vuxna som arbetar nära barn och unga behöver hela tiden nya kunskaper kring olika former av rasism och hbtqi-fobi och om de digitala plattformar som barn och unga använder. De vuxna bör kunna förebygga att situationer uppstår, och reagera så att rasism och hbtqi-fobi inte normaliseras.

Det är särskilt viktigt för vuxna att vara uppdaterade kring vad som händer på nätet, eftersom förändringar går så fort där. Det gäller vilka plattformar, spel och appar som barn och unga använder och på vilka sätt som budskap förs fram, till exempel memes, omskrivningar och hashtags. Dessa uttrycks-sätt kan variera mellan olika former av rasism och fientlighet och över tid, vilket gör att det krävs kunskap för att förstå deras innebörd.

För att kunna se och förstå att något är rasistiskt eller hbtqi-fobiskt behöver

vuxna alltså kunskap. De vuxna behöver ta barns och ungas berättelser på allvar samt vara ödmjuka och erkänna att de själva kanske inte alltid klarar att tyda det som kommuniceras. Det är även viktigt att vuxna tar ett förebyggande ansvar och inte väntar på att barn och unga själva ska berätta om vad som händer på nätet.

Barns rättigheter gäller även i digitala miljöer

När det gäller aktiviteter på nätet är det viktigt att vuxna lyssnar på barnet utan att till exempel ge negativa kommentarer om att barnet borde ha varit mer försiktigt, eller förbjuda en viss app. Annars kanske barnet inte vill berätta för den vuxna om något mer skulle hända.

Ur ett barnrättsperspektiv är det tydligt att barns rättigheter, till exempel yttrande- och informationsfrihet, även gäller i digitala miljöer, och där ska deras rättigheter skyddas.

Behov av fler svenska undersökningar

Det är tydligt att det krävs mer ingående kunskap, inte bara kring effekter av olika motverkande insatser, utan även kring omfattningen av problem med rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott på nätet.

Det finns viss generell kunskap kring utsatthet, men det behövs fler studier som undersöker olika former av rasism och hbtqi-fobi och hur de yttrar sig där barn och unga befinner sig på nätet. Eftersom nätet är en del av barns och ungas liv vore det bra med mer konkret kunskap om på vilket sätt rasism och fientlighet på nätet samspelar med övriga delar av livet. Det kan handla om hur det som händer i skolan återkommer på sociala medier eller hur det som många pratar om i ett digitalt forum fortsätter på fotbollsträningen.

Det skulle kunna vara värdefullt att också utvärdera initiativ, att stödja barn och unga som har utsatts på nätet, som finns i dag.

Fotnot: I den nationella planen förtydligas att det "finns olika former av rasism till exempel afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi och rasism mot samer". Därutöver används begreppet liknande former av fientlighet för att fånga "ideologier, uppfattningar eller värderingar som ger uttryck för fientlighet mot människor som uppfattas bryta mot samhällets normer när det gäller till exempel sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck"

Checklista på frågor för organisationer som arbetar med barn och unga

- Tar vi vuxna aktivt ansvar för vad som händer på digitala arenor?
- Ingår nätet i våra samtal med barn och unga och enkäter och liknande?
- Har jag koll på de digitala arenor som vi använder i verksamheten?
- Vilka digitala arenor finns som inte är uppsatta av oss men som våra barn och unga använder? Till exempel klasschat, lagchat osv.
- Har vi ett medvetet och konsekvent arbetssätt för att förebygga, motverka och reagera mot rasism och hbtqi-fobi?
- Har vi ett medvetet och konsekvent arbete för att främja en trygg och inkluderande miljö?
- Har barn och unga fått vara delaktiga i planering och genomförande av våra arbetssätt?
- Har vi varit tydliga med att barn och unga i vår verksamhet kan vända sig till oss vuxna även med det som händer på digitala arenor?
- Vet vi vad vi ska säga eller göra om någon kommer och berättar om utsatthet på nätet av något slag?
- Har vi tillräcklig och uppdaterad kunskap för att kunna upptäcka kodord och symboler som är rasistiska eller hbtqi-fobiska?
- Har vi tillräcklig kunskap kring vår lokala kontext?
- Riskerar vi i vårt bemötande eller arbetssätt att exotisera, stereotypisera eller att peka ut enskilda barn och unga?

Om Statens medieråd

Statens medieråd är en enrådsmyndighet som verkar för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Myndigheten är ett kunskapscentrum kring barn och ungas medieanvändning och medie- och informationskunnighet. Det är Statens medieråd som fastställer åldersgränser för film som ska visas offentligt.

08-6651460
registrator@statensmedierad.se
Box 27 204 • 102 53 Stockholm

Statens medieråd